

NATURE AND FEATURES OF ASSESSMENT

Abstract: The article focuses on some major points of education, such as nature of assessment and purpose of assessment. It also describes main characteristics that a teacher should have in order to be a good assessor and professional. It emphasizes the importance of assessment and shows its relationship to the effectiveness of the educational process and achievement of desired results with students.

Author information:

Darina Draganova

Panayot Volov Secondary School, town of Kaspichan

✉ darina_id@abv.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

Assessment, nature of assessment, purpose of assessment, student needs, quality education, importance of assessment.

Същност на оценяването

Основен обект на оценяването са знанията, уменията, отношенията и компетентностите на учениците. Те допускат измерване и затова могат да бъдат наричани педагогически величини. Измерването на педагогически величини (знания и умения) е резултат от съпоставянето им с предварително зададени критерии (стандарти). При измерването се извършва съпоставяне и сравняване на целите на обучение с постигнатите резултати.

Оценката е резултатът от сравняването, с който се определя качеството на обекта по отношение на измерваната характеристика. Оценката сама по себе си не носи информация, зависи от интерпретацията на информацията. Тя се идентифицира с оценъчната бележка, която се отбелязва в документацията (дневник, бележник). Оценката служи за вземане на решения.

Гореизведените постановки насочват към необходимостта от познаването на общите теоретични модели на **образователно оценяване** (изображение № 1.1.). [4]

Изображение № 1.1.

Триъгълник на оценяването

познание

наблюдение

интерпретация

- Моделът на образователно оценяване предполага овладяността на поредица от действия.
- Определя се някаква съдържателна област;
 - Оценяваният се поставя в предварително определена и считана за представителна ситуация;
 - На основата на данни от показаното оценяващият прави логически извод за знанията и уменията на оценявания.

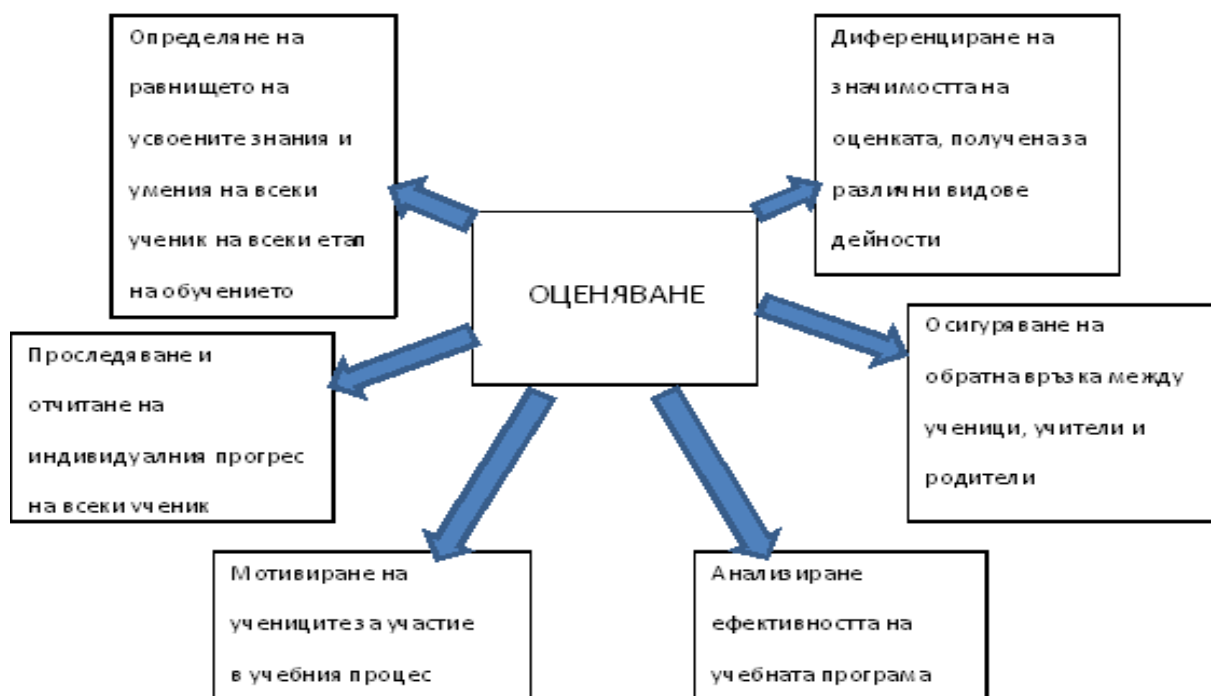
Цели и задачи на оценяване

Вътрешноучилищното оценяване има за основни цели обективното оценяване на постиженията на учениците, контрола и управлението на процеса на обучение, с което се осигурява по-качествено и ефективно обучение. Оценяването е част от непрекъснатия процес на обучение „планиране-обучение-оценяване-планиране...“ и негов резултат. Като резултат от обучението оценяването зависи от целите на обучение, съдържанието и методите на учебна дейност.

Методологията на съвременното оценяване изисква всички елементи на учебната среда да са ориентирани към потребностите на ученика (критериално ориентирана система). Тя предполага откритост и прозрачност на критериите, правилата и измерителните процедури, измеряемост на резултатите, което означава обективност и адекватност на оценката, отчитане на индивидуалния прогрес на ученика, регулярност на оценяването, както и подходяща оценъчна система, в която има степенуване на оценките.

Основните изисквания към оценката са надеждност, валидност, обективност и релевантност. Обективността на оценката се изразява в нейната независимост от личността на изпитващия или формата на изпитната процедура. Тя се измерва със степента на съвпадение между независимите оценки на няколко компетентни изпитващи. Тъй като учителят има роля на психологически ефект, който влияе на измерването, при традиционното оценяване има липса на обективност. Надеждността на оценката е точността на измерване на педагогическите величини или постоянството, с което се измерва многократно дадена величина. Валидността на оценката показва дали тя мери това, което е заложено в предварителните критерии. Под релевантност се разбира степента на придържане на измервателната процедура към целите на обучение. [4].

Задачи на оценяването

Проверката и оценката на постиженията на учениците са много съществена част от процеса на обучение. Този компонент, заедно с други компоненти – съдържание, методи, средства, форми на организация – трябва да отговарят на изискванията на съвременното общество, на основните приоритети и цели на образованието.

Оценяването може да се дефинира като „метод, чрез който се узнават текущите знания, които учащият притежава” [6]. Това означава, че оценяването може да бъде освен само просто субективно наблюдение на постиженията на учащия от страна на преподавателя, но също така и комплексен четиричасов изпит. Идеята за текущите знания означава, че знанията на учащия непрекъснато се променят, затова проверки за постиженията на учащите трябва да се правят през определени периоди от време.

Повечето преподаватели използват разнообразни средства, формални или неформални, за да определят доколко и как се обучават техните обучаеми. Например, за да оценят формално нивото на учащите, повечето преподаватели дават тестове, кратки изпити, задачи и домашни работи. Това формално оценяване дава възможност на преподавателя да определи постиженията на учащите и тяхното текущо ниво.

При неформалното оценяване също се използват разнообразни техники. Например задават се въпроси, изслушват се въпросите и коментарите на учащите, наблюдава се езикът на тялото и реакциите. Неформалното косвено оценяване помага на преподавателя да направи някои уточнения, да забави или да повтори материала в отговор на въпросите и неразбирането или пък да забърза темпото.

Тъй като при дистанционното обучение се преподава от разстояние, преподавателите се сблъскват с по-различни проблеми от тези при традиционното обучение. Липсват например следните елементи:

- традиционна класна стая
- относително хомогенна група от ученици;

- непосредствена обратна връзка “лице в лице”;
- контрол върху получаването на учебния материал.

Поради тези причини преподавателите трябва не само да оценяват формално учениците чрез тестове и домашни работи, но и да използват неформални подходи за събиране на информация, за да определят:

- доколко учениците са доволни от метода на дистанционно обучение;
- изпълнението на задачите;
- яснотата на учебния материал;
- ефективността на самия преподавател;
- може ли да се подобри начинът на преподаване.

Нарастващият интерес през последните десетилетия към проблемите на качеството на българското образование предопределя динамичността в процесите на оценяване на резултатите от това обучение, както и на многообразието на теоретични постановки относно същността на педагогическата диагностика, границите на оценяването, видовете оценяване, специфичните им проявления, техните предимства и недостатъци, функциите на оценяването и оценката, оценката на качеството на процеса и на резултатите от обучението и образованието.

Проверяването се дефинира като „процес на целенасочено установяване на състоянието на знанията на учениците – техния обем, всеостранност, системност, трайност, достатъчност, както и състоянието и развитието на познавателните способности на ученика“ [2].

Оценяването се разглежда като „процес на придаване или поставяне на стойност на нещо може да бъде нормативно, стандартизирано, критериално, инсативно (влагане на личностен смисъл), процесуално (текущо) и резултативно“ [5]. Оценяването е един от съществените компоненти на процеса на обучение и важен аспект от дейността на учителя. Първите систематични изследвания върху неговата същност са от 30-те години на XX в. Те се свързват с името на Анри Пиерон, който е сочен, като основоположник на доцимологията, като самостоятелна научна област. Малко по-късно, през 1936 г., Е. Клапаред официално признава голямото значение на доцимологията. Терминът „доцимология“ има гръцки произход. „Докиме“ означава изпитание; „докимозо“ – изпитвам; „докимастикос“ – способен да изпитва, и оттук „доцимология“ – наука, която изяснява системата и формите на изпитите и изпитването, начините за оценяване на знанията, проявите на субективизма на екзаминатора при оценяването, а също и възможностите, които могат да осигурят по-голяма обективност на оценката. Доцимологията е научна област в педагогиката, в която тясно са свързани изследването и познанието. Д. Василев счита, че изпитите и изпитванията водят началото си още от древността. Според автора в историята на педагогическата теория и практика се откроява прогресивно нарастващ интерес към проблема на проверяването и оценяването на знанията, уменията и навиците на учащите се. Несъмнено занапред доцимологията ще заема все по-важно място в системата на педагогическите науки. Анализът на специализираната литература, свързана със същността, смисъла и предназначението на оценяването в обучението, се затруднява от липсата на терминологична еднозначност, сравнена от В. Делибалтова като „терминологичен миш-маш“ и „терминологична джунгла“. Няма единомислие по въпроса за същността, смисъла, предназначението и терминологията, които се използват за изразяване на различни аспекти на оценяването действителност в процеса на обучението. Термините - проверка, оценка, контрол, изпитване са много близки и се използват синонимно. В литературата посветена на проверката и оценката на знанията се срещат много нюанси в определенията за същността им. Различните автори дават различни определения на термините, които са свързани с оценяване на знанията, уменията и навиците на учениците. Според Р. Тейлър „Оценяването е процес на откриване, колко е далеч развиващият и организиран учебен опит от действително продуцираните желани резултати и процесът на оценяването включва идентифицирането на силата и слабостта на плана“. Според М. Андреев най-същественят

момент в оценката е съпоставянето, сравнението на постигнатото от ученика с изискуемото, съпоставянето на реалния процес на обучението с потребния за постигане на целите му, съпоставянето на усвоеното учебно съдържание, предложено в обучението, с действително необходимото за пълноценното развитие на личността. Следователно за М. Андреев оценяването е сравняване на данни. Едните са следствие от измерване на учебните постижения в процеса на обучение, а другите са стандартът, към който е ориентирано обучението, заложен в държавните образователни стандарти. Това разбиране на автора за оценяването свързва сравняването с измерването, което поражда своеобразието на педагогическата оценка, произтичащо от липсата на „еднозначни и точни мерни единици”. М. Андреев счита, че то има значение не само за целите на сравнението, но подпомага и вземането на решения от учениците, родителите, учителите и училището. Според В. Делибалтова от появата на идеята за оценяване в Китай, първоначално възникнало, като система за подбор, то следва определен модел:

- Определя се някаква съдържателна област.
- Оценяваният се поставя в предварително определена и считана за представителна ситуация.
- На основата на данните от показаното, оценяваният прави логически извод за знанията и уменията на оценявания.

От тази гледна точка В. Делибалтова разглежда оценяването, като аналитичен процес, представен като „разсъждение, основано на доказателства”. Прави се разграничение между данни и доказателство, което произтича от описания по-горе модел – доказателства са не всички данни, а само получените в ситуации, предварително определени като подходящи за формулирането на обосновани изводи за знанията и уменията на оценявания. Същността на предложеното разбиране от В. Делибалтова съдържа три ключови елемента – познание, наблюдение и интерпретация. Оценяването се основава на определена представа за:

- Начина, по който учениците напредват в определена съдържателна област и демонстрират наученото.
- Ситуациите, които са подходящи за демонстриране на ключови знания и умения.
- Правилата (формални или неформални), на които се подчинява интерпретацията на получените доказателства.

Разсъждавайки върху взаимодействието на трите ключови компонента на оценяването, за Делибалтова то е „Относително независима, но интегрална част от обучението, което предполага необходимост от изследване на отношенията оценяване – цели на обучение, оценяване – учебно съдържание, оценяване – технология на обучението”. М. Андреев и В. Делибалтова считат, че в основата на процеса на оценяване е определяне на напредъка на учениците, оценяването на техните знания, постижения, компетентност в определена предметна област. В. Делибалтова поставя акцент върху ситуацияите, които са най-подходящи ученикът да изяви своя потенциал и възможности, както и върху правилата за интерпретация на получените доказателства. Като обобщение на изложените дотук концепции може да се заключи, че оценяването на дейностите в училището е изключително важна част от процеса на обучение. То е свързано с измерването и отчитането на резултатите, постиженията и ефективността на тези дейности, на степента на полезността им, на постигнатото качество в изпълнение на поставените цели и държавните образователни стандарти. На сегашния етап на развитие на началното училище, когато приоритет на образованието е да се развие отделния ученик, се определят следните параметри на оценяващата дейност на учителя:

- качеството на усвояване на знанията по предмети – умения, навици и тяхното съответствие с изискванията на държавния стандарт на основното образование;
- степента на формиране на учебни способности у ученика (комуникативност, читателски способности, трудови навици, художествени заложби);

- степента на развитие на основните качества на умствената дейност (способността да се наблюдава, анализира, сравнява, класифицира, обобщава, логически да мисли, да решава творчески учебни задачи и т.н.);
- нивото на развитие на познавателната дейност, интерес и отношение към учебната дейност, степента на усърдие и старание.

Първият параметър дава оценка за резултатите от обучението, а останалите правят характеристика на ученика. Трябва да се обърне специално внимание на необходимостта от засилване на ролята на постоянно наблюдение на нивото на развитие на познавателните интереси и самостоятелността на обучаемия. Действащата система за оценяване на дейността и подготовката на учениците се прилага в българското образование в продължение на много десетилетия. Тя включва текущи, срочни и годишни оценки на учениците по всеки учебен предмет. Тези оценки се формират на основата на устни, писмени и практически изпитвания, в това число контролни и класни работи по някои учебни предмети. Формите и методите за проверка и оценка на подготовката на учениците отчитат спецификата на отделните учебни предмети. Оценките се оформят по шестобалната скала. В процеса на функционирането ѝ са се утвърдили редица механизми на оценяването, внасяни са иновационни моменти, както и елементи от моделите на други страни, някои от които са оставали по-трайно, други сравнително бързо са били отменени.

Оценяването е свързано с различни основни функции на учителя – на координатор, проверител, стимулатор, подкрепител. Според Джоунс „Оценяването, като част от заниманията в клас, е основен процес, необходим за насърчаване на ученето и в крайна сметка на постиженията.“ [7]. Авторът обърща специално внимание на обратната връзка като неразделна част от оценката; подчертава факта, че навременната обратна връзка е в основата на индивидуалното развитие на учениците. Според автора учителят трябва да създаде учебна атмосфера, в която е възможна индивидуалната обратна връзка, тъй като всеки ученик има различни образователни нужди. По този начин по-малко способните ученици ще имат шанс да наваксат пропуските, а по-способните ученици ще имат възможността да разгърнат пълния си потенциал. Защото „успешното оценяване на учебните стратегии зависи от естеството на обратната връзка, нейното съдържание и начина, по който се получава и използва от обучаемите“ [7]. Сътън [9] казва, че оценяването е важна част от преподаването и ученето, тъй като служи като отправна точка за подобряване на постиженията на учениците. Резултатите от оценяването се анализират и са в основата на решението на учителя относно използваните образователни методи.

Без значение колко различни дефиниции и мнения относно оценяването ще бъдат разгледани, общото е, че всички те възприемат оценяването като целенасочен процес за установяване нивото на знанията на ученика, за да се повишат постигнатите резултати, като се използва най-подходящият метод на обучение и оценяване за всеки обучаем.

Пети [8] твърди, че оценяването измерва ширината и дълбочината на обучението. Обратната връзка в образованието, като част от оценяването, има ключова роля за постигане на резултати и тяхното подобряване. Тя може да бъде насочена от учител към ученици и от ученици към учител. Даването и получаването на обратна връзка е отговорност на учителя. Той трябва да може да дава информация на учащите за тяхното представяне, а също така трябва да може да накара учениците да предоставят вербална или невербална обратна връзка за ефективността на учебния процес. Полезно е за учителя да е наясно кога и дали трябва да се променят методите на преподаване. Само чрез даване и получаване на обратна връзка, учителят може да достигне пълния потенциал на учениците [8]. Обобщавайки значимостта на обратната връзка, С. Добрева отбелязва: „И традиционните, и съвременните образователни модели актуализират различни форми (устни и писмени, директни и индиректни) на обратна връзка, чието предназначение е да дава информация за ефективността на педагогическото

взаимодействие, за степента на реализация на предварително набелязаните цели, за уместността на предпочетените вербални и невербални средства за постигане на целите, за евентуалните изменения и корекции, които предстои да се направят. Изводите от системно и целесъобразно осъществявана обратна връзка са решаващи за подобряване на комуникацията в педагогическия дискурс, за повишена ефективност и резултатност на педагогическата дейност“ [3].

В Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка (2005 – 2015) са били застъпени промени, които целят изграждане на ефективна система за вътрешно оценяване, чрез широко използване на тестовете и въвеждане на система за национално стандартизирано външно оценяване. Изграждането на модерна, ефективна и обективна система за контрол и оценка на качеството е едно от най-важните условия за развитие на системата на училищното образование. Не може да бъде осигурено качество на образованието, без да съществуват надеждни механизми за измерване на постигнатите в образователния процес резултати. Контролът върху качеството е важен в няколко посоки:

- Той е важен за обществото – чрез него обществото се информира за състоянието на образователната система.
- Той е важен за държавата – чрез съпоставяне на резултатите на учениците може да бъде установено актуалното състояние на училищното образование и да се проследят тенденциите в неговото развитие.
- Той е важен за учителите – резултатите на учениците са критерий за определяне на заплащането им.
- Той е важен за учениците и техните родители – чрез него учениците и родителите ще имат реална представа за нивото на подготовката.

Следователно трябва да се отбележи, че изграждането на обективна система за оценяване на постиженията на учениците е в основата на ефективността на образователния процес. За да се постигне тази цел системата за контрол и оценка на качеството, би трябвало да бъде променена в две насоки:

- Развитие на системата за вътрешно оценяване – това предполага застъпване на тестовете в процеса на оценка на знанията и уменията на учениците.
- Изграждане на система за външно оценяване – системата включва задължително оценяване на знанията и уменията на учениците на всеки образователен етап чрез национални стандартизирани изпити. Широкото използване на различни тестовете заложено в системата за вътрешно оценяване има за цел повишаване обективността на оценките на учениците. Използването им за входящо и изходящо ниво трябва да спомогне за по-точното измерване на знанията и уменията в началото и края на учебната година. Към този момент тестовете се използват за вътрешно оценяване на постиженията на учениците в различните предметни области.

Системата за външно оценяване също има за цел повишаване на обективността при оценяване и осигурява съпоставимост на постигнатите резултати. При завършване на начален етап от образованието учениците са оценявани с тестове, които са едни и същи за всички обучавани, независимо от това къде живеят и в кое училище учат. Получената оценка дава възможност за съпоставка с оценките от вътрешното оценяване и с резултатите на учениците от други училища.

Заложените промени в Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното образование и подготовка в областта на оценяването допринасят за подобряване на ефективността на системата за оценяване. Заедно с това използването на иновационни методи за оценяване ще подпомогнат обективността и надеждността в

оценяването на постиженията на учениците и ще подобрят съществуващата система за оценяване.

References:

1. *Андреев 1995*: Андреев, М. Оценяването в училище. Доцимология. София: Университетско издателство „Свети Климент Охридски“, 1995.
2. *Василев 1987*: Василев, Д. Проверяването и оценяването на знанията в обучението. София: Народна просвета, 1987.
3. Георгиева, С. Об одной конкретной форме обратной связи и ее роли для повышения эффективности педагогического общения в обучении родному языку. – В: Социально психологические проблемы ментальности/менталитета: Сборник научных статей. Под ред. К.Е. Кузьминой, И.В. Морозиковой, Н.П. Сенченкова. Смоленский государственный университет. Смоленск: Изд-во СмолГУ, 2019, Вып. 15.
4. Помагало, 2013: Оценяване на учениците. Помагало за педагогически специалисти за усвояване на знания, формиране на умения и компетентности за оценяване на учениците. София: МОМН, 2013
5. *Радев 2001*: Радев, П. Педагогика. Университетски учебник. Пловдив: Хермес, 2001.
6. Dietel, R. J., Herman, J. L., & Knuth, R. A. (1991). What does research say about assessment? NCREL, Oak Brook. Retrieved from <http://www.ncrel.org/sdrs> on March 1, 2017
7. Jones, C. (2019). Assessment for learning. [online] <https://dera.ioe.ac.uk/7800/1/AssessmentforLearning.pdf>. Available at: https://www.academia.edu/33850832/Dr_Cheryl_A_Jones_assessment_for_learning [Accessed 13.02.2021]
8. *Petty, G. (2009)*. Teaching today. 4th ed. Spain: Original illustrations © Nelson Thornes Ltd.
9. *Sutton, R. (1995)*. Assessment for learning. Salford: RS Publications.